

TeZe subiective despre MARTA PETREU

De data aceasta vom încerca să pătrundem în universul liric al unei poete cu o voce distinctă, sonoră în peisajul literar românesc, fiind, totodată, și o imbatibilă eseistă, care a readus în discuție, prin studii ample, bine argumentate, câteva subiecte „buclușe”, printre acestea – apartenența la extrema dreaptă a unor scriitori români din perioada interbelică.

Fondatoare și directoare a revistei și editurii „Apostrof”, profesoară de istorie a filosofiei românești la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Marta Petreu (pe numele ei adevărat Rodica Marta Crișan) este unul din scriitorii cu o bună „vizibilitate” în spațiul literelor, conturându-și până acum un interesant traseu artistic, curios de urmărit. Volumele de poezie pe care le-a semnat, începând cu *Aduceți verbele* (1981), continuând cu *Dimineața tinerelor doamne*, *Loc psihic*, *Teze neterminate*, *Poeme nerușinate*, *Cartea mâniei*, *Apocalipsa după Marta* (antologie), *Falanga* și culminând, în ordinea ultimei apariții editoriale, cu *Scara lui Iacob* (2006), au incitat mereu spiritul critic, care s-a lansat nu o singură dată în aprecieri la superlativ, de genul: „Poezia Martei Petreu triumfă într-una dintre cele mai radicale expresii lirice ale artei postbelice” (Nicolae Breban).

Nu vă speriați, în cazul de față radicalismul nu deranjează și nici nu îndepărtează publicul de la obiect, așa cum se întâmplă de obicei în politică, dimpotrivă, o ușoară deviere de la normalitate poate face poezia mai vie, mai plină de nerv și, în definitiv, mai intrigantă.

Fire neînduplecată, rebelă, egocentrică, poeta a răsturnat de mai multe ori carul cu valori deja instituite, pentru a le reaseza după bunul ei plac în textura poemelor sale. Indiferent de temele pe care le „poetizează” (dragostea, singurătatea, frica, disperarea, bărbații, moartea etc.), autoarea, tot ea – eul liric omniprezent, face întotdeauna apel la suprema rațiune, pentru a nu se lăsa cumva prinsă în plasa emoțiilor de suprafață, generator de compasiune. Marta este dură, tăioasă în expresie, de o luciditate uneori înspăimântătoare, pe alocuri agresivă chiar, dar foarte atentă la nuanțe. Și ghicește cu exactitate momentul când trebuie pus degetul pe rană. Nu are inhibiții nici atunci când pune pe tapet relația ei cu Dumnezeu, care nu e nicidecum ideală. Este vorba

mai curând de o pasiune bolnăvicioasă, care deseori degenerază în mânie, câteodată chiar în ură nestăpânită: „Ce ești tu, Domine? întreb și tremur de furie și greață”, tu, care ești un „Domine somnoros”, un „Domine absent”, căci „Te-am căutat peste tot. Am râvnit măcar urma ta/ vreun semn mărunț încifrat în bărbat în trimisul tău pe pământ”.

Dar pentru Marta nici relația cu bărbații nu este mai simplă, și nici deloc romantică, așa cum ne-ar plăcea să fie măcar în literatură. Între cei doi, despărțiți de „un perete de gheață”, pe care poți „să-l mângâi cu palma” (Oho!, vorba poetei), este fie o dragoste carnală, când menirea bărbatului e redusă la o banală funcție erotică, eventual, în a o apăra pe femeie de... cărăbuși, fie o dragoste strict cerebrală, când ea iubește doar „creierul frumos” al bărbatului. În cel mai bun caz, dragostea e un „exercițiu stilistic”, și aceasta în condițiile în care „orice bărbat în carne și oase e un obiect delicat/ un exponat de muzeu/ căruia mental îi atâră de gât o tăbliță: nu atinge! e viu!”. În literatură totul fiind posibil, poeta nu face decât să-și exprime aici orgoliul feminin, ținut mereu în frâu în viața reală, dar care totuși nu vrea să se lase mai prejos de cel masculin. Și nici nu are de ce, fiindcă „mărșăluim într-o vreme pierdută”, unde „tot mai mult suntem unul pentru altul un nume”.

Așa sau altfel, în conflict sau în armonie cu divinitatea și cu celălalt gen (opusul femeii), poeta se grăbește să-și afișeze toate gândurile și faptele, chiar și cele mai intime, în fața lumii: „Vreau să mă fac auzită. Vreau să exist. Vreau să țip”, pentru că „Sunt om. Sunt viu. Sunt vie”. Iar această „spunere de sine” îi redă Martei încrederea în forțele proprii, îi stârnește pofta de viață, chiar dacă îi lustruiește la nesfârșit reversul.

De aceea verbul Martei Petreu e atât de viguros și atât de plin de energie și de voință poetică, deși, paradoxal, exprimă de cele mai multe ori o deziluzie, o imprecizie, o spaimă sau o angoasă. Poeta scrie cu voluptate, „cu sânge”, afirmă chiar ea, supravegheată mereu de un „înger tânăr” al spaimei și al morții. Iar odată cu fiecare poem scris, „Moare în Marta zi de zi o femeie”, renăscând în altul sau în altă carte de poezie din propria... cerneală.

Eseurile Martei Petreu sunt la fel de incitante și de originale ca modalitate de abordare, având în centrul atenției nume mari ale culturii românești, precum Cio-

ran, Nae Ionescu, Eugen Ionescu, Caragiale, Mihail Sebastian. Printre volumele care s-au aflat și se mai află în atenția criticii literare amintim: *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”*, *Ionescu în țara tatălui*, *Despre bolile filosofilor*. Cioran, fără a-l trece cu vederea pe ultimul, care a stârnit și cel mai mare val de polemici în presa literară. Chiar și titlul cărții este provocator, *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian (2009)*, în care autoarea demonstrează, cu mărturii din presa anilor 1927-1936, că discipolul, la fel ca maestrul său, a împărțitășit cu toată convingerea doctrina mișcării legionare.

Foarte curajoasă în a relua și a cerceta teme care rămân oarecum încă într-o zonă tabu, Marta Petreu nu cruță nimic din ceea ce ar putea constitui o eventuală mistificare, de ordin literar, politic sau științific, poate chiar cu riscul de a pierde din amicitii. În demersurile ei îndrăznețe de poetă declară, cu o doză moderată de mândrie: „Eu am învățat să trăiesc în pierdere/ eu am învățat să iubesc în pierdere/ eu am învățat aceste lucruri folositoare foarte devreme”.

Până să-nvățăm și noi, cititorii ei, să pierdem, avem doar de câștigat citindu-i poezia, împreună cu tot ce va mai scrie de acum încolo.

Tată gloria

Nicio îngăduință pentru mistere
nicio îngăduință.

Tată gloria: o piele bine întinsă.

Căderile nopții

Cum să scriu poeme tandre, mă întreb,
cum să scriu?

În căderile nopții vorba mea tencuiește bărbații
amintirea-i un intrus în propria carne

Margini noi se inventau în lume
Străjuită de ridul memoriei
cum să scriu, mă întreb, cum să scriu?

Ieri prin gând îmi treceau
miei salbatici.

MARTA PETREU

Rugăciunea de dimineață

Eu am mizat pe poeme. Am mizat
pe cărți savante deștepte
am mizat pe zeci de alte prostii din hârtie. Zadarnic.
Eu am vrut să am un copil. Și niciun bărbat
nu și-a lăsat vie sămânța rod să crească în mine
Am mizat pe iubire. Niciun bărbat
nu m-a vrut pe mine femeie
(poate soră mamă femeie de casă
poate iarbă de mare poate cârpă de praf)

Am mizat pe câteva lucruri calde ale vieții. Degeaba
Totdeauna degeaba

Acum mizez pe nimic. Nu-mi mai pasă
În solzii mei de pește stau ca o spadă de oțel
Liberă sunt: nu am suflet. Nicio speranță
Nimicul crește. Crește nisipul
Crește lumina. Pielea mea s-a făcut transparentă
ca apa. Văd prin carne oasele mele subțiri
mlădioase ca lemnul de sânger. Îmi văd scheletul
Văd mineralele pure. Calciu. Fosfor
Fier și magneziu. Argintul din glezne

Peste un secol
voi fi un nor de atomi. Liberi de suflet
Liberi de sens

Domine. Tată. Vreau
niciodată să nu mai am trup. Niciodată
suflare de viață
Nu trup de om. Nu destin de femeie. Nimic
Doar nimic.
Un nimic ce nu-și amintește. Fără durere
Domine. Un nimic în nimicul căderii.